

STATUS QUO DRŽAVA: UNIVERZALNO PRIMJENJIVA ILI POVIJESNO KONTINGENTNA KATEGORIJA?

Petar Popović

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: petar.popovic@fpzg.hr

<https://doi.org/10.20901/an.18.11>

Izvorni znanstveni rad

Zaprimljeno: 17. 9. 2021.

Prihvaćeno: 28. 10. 2021.

Sažetak Posljednjih je godina teorijska literatura o međunarodnim odnosima znatno napredovala u proširivanju i preciziranju tipologije revizionističkih država – država koje teže preraspodjeli moći u međunarodnom sistemu i/ili promjeni normativnog poretka. Istovremeno je malo pozornosti posvećeno pojmu *status quo* države, kojim se označava država koja teži zadržavanju moći i očuvanju postojećeg stanja. *Status quo* država uglavnom se svodi na *status quo* predrasudu koja se odnosi na države koje imaju averziju prema riskiranju u vanjskopolitičkim odlukama i ne sudjeluju aktivno u oblikovanju međunarodne politike ili pak na države koje nastoje egzistencijalno preživjeti u anarhičnom sustavu. Literatura pritom previđa ono bitno u opreci kategorija: sukob revizionističke i *status quo* države. Naime, otvoreno suparništvo s revizionističkom državom i agresivno pružanje otpora promjeni redovito se označava kao još jedan vid revizionizma. U ovom se radu pokazuje da kategorija *status quo* države nije slučajno u "mrtvom kutu" teorije međunarodnih odnosa. Razlog je tomu što uvjet njezine mogućnosti – konsenzualni međunarodnopravni poredak – u suvremenim okolnostima nije prisutan. Povijesno iskustvo pokazuje da u određenim, veoma rijetkim uvjetima konsenzualnoga međunarodnopravnog poretka države s agresivnim motivima i nerijetko ofenzivnim sredstvima mogu biti *status quo* države. Pokazat će se da su u moderno doba samo dva razmjerno kratkotrajna međunarodna poretka činila *status quo* državu mogućom: europski vestfalski sustav ravnoteže snaga u 18. stoljeću i hladnoratovski detant u drugoj polovici 20. stoljeća.

Ključne riječi *status quo*, revizionizam, država, realizam, međunarodni poredak

Uvod

Zaoštavanjem odnosa između sila u usponu, Kine i Rusije, s jedne strane, te SAD-a i njegovih saveznika, s druge, literatura o međunarodnim odnosima sve češće pribjegava kategorijalnom aparatu koji dijeli države na *status quo* i revizionističke¹ države. Ova dihotomija, stara koliko i disciplina međunarodnih odnosa, ima za svrhu reduciranje kompleksnosti međunarodnih sukoba. Te dvije kategorije služe kao pomoćno deskriptivno sredstvo za razlikovanje država koje brane svoju sigurnost ili sigurnost međunarodnog poretka (*status quo*) te nezadovoljnih država koje teže povećanju moći ili promjeni poretka (revizionizam).²

Heuristička je vrijednost ovih kategorija upitna zbog njihova načelnog svodenja ponašanja država na obranu/sigurnost i napad/povećanje moći, bez uspostavljenog kriterija njihove klasifikacije. Prema tradicionalnoj pretpostavci teorije tranzicije moći (*power transition theory*) Abrama Organskog (1968), država pripada u *status quo* kategoriju samo kada je u poziciji nadmoći jer je u tom slučaju stalno primorana braniti svoj povlašteni položaj. Po toj su logici Kina i Rusija, današnje sile u usponu, označavane kao revizionističke, SAD i saveznici kao čuvari *statusa quo*, a središnje pitanje koje oblikuje aktualne rasprave jest "Može li Kina miroljubivo rasti?" (Allison, 2017).

Takve racionalizacije neminovno završavaju u ideološkim pristranostima, kako i pokazuje rad Olivera Turnera i Nicole Nymalm (2019). Oni odbacuju ovu binarnu shemu kao diskurs pomno konstruiran radi oblikovanja svijesti o navodnoj ugroženosti "prosvijećenog i progresivnog" Zapada od "zaostalog i divljeg" nezapadnog svijeta. S druge strane, *status quo* u realističkoj se tradiciji obično pripisuje malim silama i slabim državama zbog njihova jedinstvenog motiva preživljavanja (Aron, 2001). Međutim, čak se i ovo zastarjelo tumačenje danas odbacuje pred očiglednim revizionizmom država poput Sjeverne Koreje i Irana (Mead, 2014). Ustvari, ideološka instrumentalizacija ovih kategorija odraz je suvremenog stanja u kojem se svi brane od onoga "drugoga". Općenito se u diplomatskom diskursu, službenim dokumentima i javnosti uobičajilo optuživati suparnika za revizionizam zbog navodnih "agresivnih" vanjskopolitičkih motiva (Istomin, 2021: 5).

Kategorijalna podjela na *status quo* i revizionizam bitno je politička, stoga se nikada ne može u potpunosti osloboditi ideoloških pristranosti. Pretenzije na znanstvenu neutralnost u pitanje dovodi činjenica da se svaki vanjskopolitički zahtjev može na ovaj ili onaj način označiti revizionističkim. Iz tog su se razloga u posljednjim

¹ Pojam revizionizma u međunarodnim se odnosima ne smije brkati sa značenjem pojma revizionizma u povijesti. Značenje mu je prospektivno i realnopolitičko, usmjereno na međunarodni poredak, nasuprot diskurzivnomu i retrospektivnomu usmjerenom na drugačiju politizaciju prošlosti.

² Treba istaknuti da je opreka *status quo*–revizionizam konceptijska shema klasičnih realista, u skladu s njihovim konzervativizmom. Po tome se razlikuje od drugih binarnih kategorija tipičnih za teorije međunarodnih odnosa, npr. liberalizma koji dijeli države na demokratske i nedemokratske ili marksizma koji ih dijeli na kapitalistički centar i izrabljivanu periferiju. Edward H. Carr (2001) u svojoj *Dvadesetogodišnjoj krizi* objavljenj 1939. prvi označava Njemačku, Japan i Italiju kao "revizionističke" sile međuratnog razdoblja, nezadovoljne danom raspodjelom snaga. Hans Morgenthau (2006) u *Politici među nacijama* iz 1948. prvi ih strogo diferencira kao idealne tipove, suprotstavljajući imperijalizam (revizionizam) konzervativizmu država (*status quo*). U prvoj generaciji realista pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća ovu kategorijalnu podjelu primjenjuju još Henry Kissinger (1976), koji razlikuje revolucionarne i konzervativne države, Arnold Wolfers (1962), koji razlikuje revizionističke i *status quo* države, te brojni drugi autori.

trima desetljećima istraživački napori usredotočili na preciziranje pojavnih oblika revizionizma, kako bi mu dali konkretnu formu i sadržaj (Grieco, 1993; Schweller 1994; Jonhston 2003; Davidson 2006; Rynning i Ringsmose, 2008; Daase i Deitelhoff, 2014, itd.). Među prvima se ukoštac s ovom problematikom uhvatio Barry Buzan (1983: 173-214), razmatrajući revizionizam na dvjema analitičkim razinama – sistemskoj razini materijalne raspodjele snaga i normativnoj razini pravila i vrijednosti poretka. U kratkim crtama, na tom su tragu dosadašnja istraživanja razvila tri dominantna idealna tipa revizionizma: 1) revizionizam koji smjera povećanju moći i promjeni raspodjele materijalnih snaga u svoju korist, ali koji ne dovodi u pitanje međunarodnopravni poredak (npr. Njemačka uoči Prvoga svjetskog rata); 2) revizionizam koji smjera promjeni pravila, normi i vrijednosti poretka, ali ne dovodi u pitanje danu raspodjelu materijalnih snaga (npr. Europska unija s promicanjem liberalnih vrijednosti); 3) revizionizam koji smjera preraspodjeli snaga u svoju korist i rušenju međunarodnopravnog poretka (npr. Francuska Revolucija 1789. ili Oktobarska revolucija 1917).

Tipovi 2) i 3) u pravom su smislu revizionizmi jer su bitno ideološki, no tip 1) izaziva stanovite dvojbe. Znači li povećanje moći u skladu s međunarodnom normom nužno revizionizam? Jedini razlog zbog kojeg se takva država mora označiti revizionističkom jest taj što istraživanja u različitim verzijama svojih definicija tautološki određuju *status quo* državu i njezinu politiku kao *defenzivno zadržavanje postojeće raspodjele snaga u međunarodnom sistemu i očuvanje normativnog poretka*. Osim ako se pod tom kategorijom ne misli na države sasvim bespredmetne za analizu, poput primjerice Austrije ili Islanda, postoji li uopće *status quo* država u suvremenom svijetu realne politike?

Ovaj rad namjerava odgovoriti na to pitanje polazeći od središnjeg problema recentnih istraživanja: zanemarivanja bitno različitih konstitutivnih elemenata revizionizma i *statusa quo*. Drugim riječima, za ove kategorije vrijede posve drugačiji kriteriji određenja. Nezadovoljstvo se kao konstitutivan element revizionističke države može odnositi na bilo što, pa je tako uvijek ograničeno na nešto konkretno i empirijski provjerljivo – npr. njemačko "poniženje" u Versaillesu 1919, ruska "geopolitička katastrofa" 1991. i sl. *Status quo* državi konstitutivan je pak isključivo normativni poredak: ako država djeluje prema međunarodnom pravu i u ime međunarodnopravnog poretka te ako štiteći svoj položaj ujedno štiti međunarodni poredak u cjelini, ona je *status quo* država. Dakle, dok se revizionizam može promatrati kao višedimenzionalan fenomen, *status quo* država ima tek jednu – normativnu – dimenziju i ne može se izvesti prema kriteriju raspodjele materijalnih snaga u sistemu, odnosno zadržavanju zadane hijerarhije moći.

Jednodimenzionalnost *status quo* države potvrđuju Alexandar Cooly, Daniel Nexon i Steven Ward (2019: 15), ali na sasvim pogrešnim pretpostavkama. Autori, naime, nisu izbjegli uobičajenu zamku izvođenja idealnih tipova revizionizma u opreci prema *status quo* državi kao apstrakciji i racionalističkom konstruktumu "zadržavanja moći i postojećeg normativnog poretka". Tvrde pritom da je *status quo* država "jako sklona sukobu u otporu promjeni", ali ne daju ni jedan primjer takve države. Ne daju ga jer ga ni ne mogu dati, a da pritom ne opišu ponašanje jednoga od njihovih izvedenih idealnih tipova revizionizma. *Status quo* kategorija ne izvodi se iz ponašanja države i njezinih motiva i ciljeva, nego iz legitimiteta koji joj pridaje međunarodnopravni poredak. Pod legitimitetom se ovdje, u duhu Engleske škole Hedleyja Bulla (1977), misli na ponašanje države u skladu s minimalnim konsenzusom o temeljnim pravilima i normama. Motivi i sredstva država

mogu biti agresivni i ofenzivni, ali ako su u skladu s normom i ako ih druge strane u sukobu priznaju kao legitimne, može se, ovisno o kontekstu, govoriti o *status quo* državi.

Međutim, strukturalne teorije, usredotočene isključivo na analitičku razinu raspodjele materijalnih snaga, po prirodi stvari zanemaruju i negiraju normativnu dimenziju. Problem pak normativnih teorija jest taj što *a priori* prihvaćaju koncept međunarodnopravnog poretka kao uobičajeno stanje ili univerzalnu danost. Na taj način previđaju činjenicu da je konsenzualni međunarodnopravni poredak puka slučajnost u povijesti. Idealni tipovi *status quo* država, pokazat će se, izvode se iz samo dvaju iskustava od općepovijesnog značenja u cijeloj modernoj epohi: takozvanog "zlatnog doba ravnoteže snaga" u Europi (od Utrechtskog mira 1713. do Francuske revolucije 1789) i američko-sovjetskog detanta (1962–80). Riječ je o jedinstvenim povijesnim primjerima s obzirom na rijetke, povijesno kontingentne okolnosti; konkretno, o uvjetima sistemske raspodjele *nemoći*, odnosno činjenici da ni jedna država u Europi 18. stoljeća nije bila sposobna stvoriti kontinentalnu hegemoniju, kao i činjenici da se u Hladnom ratu ni jedna strana nije mogla koristiti nuklearnim naoružanjem. Ravnoteža snaga i nuklearna ravnoteža straha u biti su *ravnoteže slabosti*, iz kojih se konsenzus javlja kao konačna posljedica. A jedino poredak proizišao iz međunarodnog konsenzusa omogućuje *status quo* državu. Izuzev ta dva "trenutka" u epohi moderne od 1500. do danas, međunarodni su odnosi bitno revizionistički, što se i odražava na današnji problem teorijskog određenja *status quo* države i činjenice da ove kategorije imaju ponajprije ideološki, a tek potom i teorijski karakter.

Problem kriterija i *status quo* predrasuda

Politika revizionističkih država počiva na nezadovoljstvu koje, kako je pokazano, može biti usmjereno ili na položaj u hijerarhiji moći, ili na normativni poredak, ili na oboje. Problem je što bi primjena ovog kriterija na *status quo* državu zahtijevala analizu njezinih motiva, ciljeva i sredstava. U tom bi slučaju bilo potrebno odgovoriti samo na jedno pitanje: kako se to moć uopće *zadržava*? Jednostavan, ali dvojbena odgovor nude već strukturalne teorije sistema, po kojima je moć materijalni potencijal (*material capability*) države da opstane ili kao hegemon (teorija tranzicije moći) ili u anarhičnom okruženju (neorealizam). Kao konkretna fizička stvar (npr. količina posjedovanog oružja u arsenalu), moć je nešto mjerljivo, pa tako i podložno politici zadržavanja. Neorealističke perspektive predočavaju zadržavanje moći u skladu sa sigurnosnom računicom države. Primjerice, ako suparnička sila jača, država povećava sigurnost; ako slabi ili ne predstavlja nikakvu prijetnju, država rasterećuje proračun za obranu. Prema defenzivnom realizmu Kennetha Waltza (1979), sistem državnih jedinica mehanički reagira silom na ekscesivnu akumulaciju moći pojedine države kako bi uravnotežio/zadržao inicijalnu raspodjelu snaga. Poopćivši *status quo* na razinu sistema, Waltz pretpostavlja da većina država glavninu vremena ulaže u sigurnost i obranu kako bi zadržale postojeće stanje.

Ovu će zastarjelu, ali dominantnu perspektivu opovrgnuti Randall Schweller "vraćanjem revizionističke države u raspravu" (1994, 1996, 1999a). Prema njemu, razlikovanje revizionističkih i *status quo* država u osnovi se svodi na pitanje averzije, odnosno sklonosti prema riskiranju u vanjskopolitičkim odlukama. *Status quo* države gaje averziju prema riziku i nisu spremne potencijalno žrtvovati svoju sigurnost

u korist neizvjesne dobiti. Riječ je o fenomenu *status quo* predrasude.³ Revizionističke države više vrednuju moć kojoj teže od vlastite sigurnosti, pa preuzimaju rizik akumulacije moći i ofenzivnih sredstava kako bi silom promijenile svoj položaj, bilo unutar međunarodnog poretka, bilo rušenjem tog poretka. Schweller je uspio "emancipirati" kategoriju revizionizma odbacivši materijalne potencijale države koje strukturalne teorije uzimaju kao presudne za objašnjavanje međunarodnih sukoba. Naime, svaka se država teoretski može osigurati sredstvima potrebnim za opstanak, a da pritom ne izazove sigurnosnu dilemu i konflikt. Naprotiv, ono što navodi države na nadmetanje i potencijalne sukobe jesu "položajna dobra", specifična po tome što nisu dostupna svima (Schweller, 1999b: 28-30).

Koncept *položaja* u literaturi o međunarodnim odnosima izveden je iz psihologije, odnosno teorije socijalne usporedbe, a odnosi se na fenomene poput ugleda, privilegija, bogatstva, časti, autoriteta itd. (Freedman, 2016). Poput pojedinaca i skupina, države se također ugledaju na druge države povlaštenog statusa te teže višem položaju, ili s pozicije sile ili pozivanjem na polaganje prava na jednak tretman. Ako im se taj zahtjev ne prihvati, države su sklone nekomu obliku revizionističkog ponašanja, pri čem riskiraju vlastitu sigurnost kako bi stekle željeni status (Lebow, 2008; Wohlforth, 2014).⁴ Upadljivo je, međutim, da kod Schwellera ostaje nedorečeno kako se ponašaju *status quo* države u suparništvu s revizionističkim državama. Budući da Schweller može tumači kao psihološku, a ne materijalnu kategoriju, u dokazivanju revizionističke težnje za povećanjem moći mora pretpostaviti da postoje države koje po prirodi nemaju takve težnje i suzdržavaju se od borbe za položajna dobra. Time potvrđuje da se *status quo* kategorija odnosi ili na države koje ne sudjeluju u dinamici međunarodne politike ili na one koje se u težnji za preživljavanjem suzdržavaju od djelovanja. Klasifikacija potonjih u *status quo* države nema znatnu analitičku vrijednost jer motiv preživljavanja kao takav ne govori ništa o prirodi i karakteru države i njezina režima. Nije li i Irak, s obzirom na to da je poštovao sve uvjete nametnute Prvim zaljevskim ratom, uoči američke invazije 2003. bio *status quo* država?

Suparničko nadmetanje za položajna dobra odraz je univerzalne zakonitosti nejednakog rasta moći, odnosno činjenice da u hijerarhiji položaja država u usponu nužno pretpostavlja drugu državu u padu. Budući da je sistem raspodjele materijalnih potencijala dinamičan, međunarodni su odnosi obilježeni trajnim nadmetanjima i sukobima. Iz strukturalne perspektive, ako se dosljedno slijedi njezina logika, "zadržavanje moći" mora izgubiti smisao jer i otpor promjeni znači borbu za stjecanje još više moći. U konačnici, rezon strukturalizma neminovno vodi u neorealističku varijantu ofenzivnog realizma Johna Mearsheimera, prema kojem će država postati zadovoljnom *status quo* silom tek ako zagospodari cijelim svijetom. Budući da takva statična predodžba svijeta pod jednim univerzalnim carstvom u zbilji nije moguća, Mearsheimer zaključuje da "ne postoje status quo sile u međunarodnom sistemu, samo povremeni hegemoni koji žele zadržati dominantnu poziciju nad po-

³ *Status quo* predrasuda (*status quo bias*) pojam je iz psihologije. Odnosi se na kognitivnu pristranost pojedinaca u strahu od promjene, koja utječe na njegovo ponašanje i donošenje odluka. O *status quo* predrasudi u međunarodnim odnosima pisao je Robert Jervis (1989), referirajući se na države zadovoljne postojećim stanjem te objašnjavajući kako promjene u sistemu utječu na njihovo oblikovanje interesa i ponašanja.

⁴ Položajna dobra mogu biti i materijalna. Dokazano je da oskudica položajnih dobara poput resursa, primjerice nafte, uzrokuje ratove. Ipak, borba za resurse nije obično piratstvo, nego političko pitanje, a klasični realizam, na koji se Schweller djelomično oslanja, tumači politiku upravo kao psihološki odnos aktera.

tencijalnim rivalima" (Mearsheimer, 2001: 3). Dakle, "zadržavanje moći" teorijska je zabluda, baš kao i fraza koja zaokružuje *status quo* predrasudu: "zadovoljstvo postojećim stanjem".

Zadovoljstvo je kao trajno stanje u psihološkom smislu neostvarivo, prema istom principu kao i fenomen težnje za ljubavi, o kojem Hans Morgenthau (1962) govori u svom eseju. Kod čovjeka zadovoljenje jedne težnje uvijek rađa težnju za novim zadovoljstvom te on u konačnici postaje robom moći kao instrumenta koji mu omogućuje nova zadovoljstva (Solomon, 2012). Na razini država, zadovoljstvo postojećim stanjem znači isključivo mogućnost trajnog zadovoljavanja novih potreba, kao primjerice kult rasta BDP-a u današnje vrijeme. Po kriteriju strukturalnih perspektiva, *status quo* ne samo da nije antiteza revizionističkoj inicijativi za promjenom nego i, ako se u doslovnom smislu misli kao realna politika, politika koja odustaje od moći – politika nemoći i propadanja.

Andrej Kričković (2021) ističe taj problem strukturalnih teorija koje *de facto* u konačnici poništavaju kategoriju *statusa quo*. Ali, s druge strane, kritizira i teorije koje se usredotočuju isključivo na dimenziju normativnog poretka jer time postavljaju previsoku ljestvicu za revizionizam. To pak za posljedicu ima "lažne usporedbe" jer se svaki pokušaj promjene – od umjerene do radikalne – stavlja u kategoriju revizionizma (primjerice, usporedba Putinove Rusije s nacističkom Njemačkom). Kako bi se izbjegao ovaj problem, Kričković pravi iskorak u dosadašnjim istraživanjima: uvodi kriterij cilja i sredstva. Ne mogu se, naime, jednako tretirati revizionističke države koje nastoje promijeniti položaj ili poredak legitimnim sredstvima (koja su u skladu s normativnim poretkom) i države koje su "spremne kršiti pravila" (ibid., 3). Međutim, znači li to da je država koja se opire promjeni legitimnim sredstvima *status quo* država?

Na tragu strukturalista, Kričković zaključuje da načelno to ne može biti slučaj jer hijerarhije moći i normativni poreci prirodno evoluiraju i svaka je reakcija na promjenu svojevrstan vid revizionizma: *reformski* revizionizam (opozicija promjeni normativnog poretka) ili *reakcionarni* (usmjeren na zadržavanje položaja u novoj raspodjeli moći). Iako Kričković, dakle, svodi *status quo* državu na uobičajenu predrasudu (za primjer daje današnji Japan), njegovo uvođenje kriterija cilj–sredstvo ipak neizravno upućuje na glavni problem određenja suvremene *status quo* države. Naime, cilj–sredstvo po sebi ne određuje, jer ne može odrediti, *status quo* državu. Nju određuje normativna dimenzija s kojom su cilj–sredstvo usklađeni. Primjerice, američka upotreba pravno i etički dubioznih bespilotnih letjelica ili rusko korištenje hakerskih napada u kibernetičkom ratovanju potvrđuju revizionistički karakter ovih dviju država. No, bespilotna su letjelica i kibernetičko ratovanje "novo normalno" i ekspeditivno sredstvo s obzirom na sve veću neupotrebljivost konvencionalnih vojski velikih sila. Koliko je prijeporna doktrina *Responsibility to Protect* govori nedostatak konsenzusa oko temeljnih principa univerzalnih ljudskih prava među velikim silama. Isto vrijedi i za male i slabe države, čije sukobi odavno nisu međudržavni ratovi, nego "novi ratovi" (Kaldor, 2013).

Stoga se razmatranjem sredstava i posebice ciljeva (koji itekako mogu biti u skladu s "zadržavanjem postojećeg stanja" ili sigurnosnim motivima) neizravno pokazuje da u suvremeno doba vojne intervencije velikih sila, "novih" asimetričnih, hibridnih i kibernetičkih ratova i terorizma nedostaje referentni međunarodnopravni okvir unutar kojega bi se konsenzualno regulirali sukobi. Iz toga proizlazi da se u recennoj literaturi *status quo* država mora tretirati kao teorijska apstrakcija ili država koja nema znatnog udjela u međunarodnoj politici. Međutim, to u pravom smislu nije *status quo* država jer se takva prije odnosi na neutralnu državu nego na aktivnog

suparnika revizionističke države. Još je Henry Kissinger (1976: pog. 11) ukazao na to da u normalnim okolnostima politički konzervativizam (*status quo*) kao stanje političke svijesti ne postoji. On poprma konkretnu političku formu tek u trenutku kada ga izravno u sukob uvuku revolucionarne (revizionističke) snage. Isključivo se tada može govoriti o *status quo* državi koja brani svoj položaj i normativni poredak u cjelini – položaj i poredak lice su i naliče istog interesa. To što će takva država eventualno povećavati moć (cilj) ili rabiti ofenzivna sredstva (sredstvo) po sebi je irelevantno. Dakle, da bi se odredila *status quo* država, potrebno je isključivo razmatranje međunarodnog poretka. U suprotnom, ako se primijeni kriterij koji prihvaća bilo koju dimenziju izuzev isključivo normativne, što je posebice slučaj sa strukturalnim teorijama – sve postaje revizionizam.

Međunarodnopravni poredak kao referentni okvir

Prvobitno određenje *status quo* države nalazimo u izvornom tumačenju klasičnog realizma sredine 20. stoljeća. Morgenthau u svojoj kapitalnoj *Politici među nacijama* ovu kategoriju izvodi iz jedne specifične pravne fraze: *status quo ante bellum*. Riječ je o diplomatskom terminu kojim se kodificira mirovni ugovor zaraćenih strana i "određuje stanovita raspodjela snaga, te propisuju kriteriji i procesi za njeno utvrđivanje i održavanje u konkretnim situacijama" (Morgenthau, 2006: 101). Država koja je dobila rat realno je povećala svoju moć, stoga je ona *status quo* država isključivo u kontekstu formalnopravnog "potvrđivanja" i "održavanja" asimetrične raspodjele snaga između pobjednika i poraženoga.

Nije, dakle, riječ o državama koje literatura o međunarodnim odnosima uobičajeno smješta u *status quo* kategoriju po kriteriju averzije prema riziku ili isključivom orijentacijom na sigurnost. Morgenthau navodi da takve države (poput Danske, Norveške ili Švedske) uopće nemaju potrebu izjašnjavati se kao *status quo* države ni zastupati takvu politiku. Naprotiv, države koje su ratom povećale moć primorane su braniti svoju poziciju i to čine svojevrsnim "ideološkim legalizmom" koji počiva na "moralnom" opravdanju nove raspodjele snaga. Opravdanje nalaze u pozivanju na međunarodno pravo i očuvanje mira (Morgenthau, 2006). To ih bitno razlikuje od revizionističkih država, čije težnje nalaze opravdanje izvan pozitivnopravnog okvira, dakle, u ideologiji i pozivanjem na prirodno pravo.

Prividno se može činiti da ideološki legalizam ipak nije ništa drugo do uobičajena izlika nebrojenih agresija i vojnih intervencija. Gotovo da nema ni jednoga oružanog sukoba u novije vrijeme koji se ne pravda sigurnosnim razlozima ili očuvanjem mira, a sve navodno u skladu s međunarodnim pravom. Sve bi države u osnovi doista bile revizionističke kada ne bi vrijedila supstancijalna ovisnost *status quo* države o normativnoj dimenziji. Samo ako je međunarodnopravni poredak slab, *status quo* preostaje ideologija prikrivanja stvarnih vanjskopolitičkih motiva i interesa bez ikakvoga moralnog uporišta te se ne može označiti drugačije doli kao revizionizam. Međutim, ako je poredak konsenzualan, dakle stabilan, *status quo* nešto je više od ideologije; to je legitimna politička pozicija. O snazi legitimiteta *status quo* državne politike dovoljno govori jedan detalj mirovnog ugovora kojim se kodificira *status quo ante bellum*. Naime, ugovor ne vrijedi zbog sile oružja pobjedničke države ni zbog njezina ideološkog legalizma nego, kako ističe Raymond Aron (2001: 75), zato što je druga strana priznala poraz i voljno se obvezala na uvjete mira. U klasičnom realizmu Arona i Morgenthaua, ova je činjenica u temelju onoga bitno političkog u psihološkom odnosu suparnika, kojima je rat *ultima ratio* – konačna instancija ostvarenja interesa unutar čvrsto određenoga međunarodnog prava. Ideološko je

rušenje pravnih normi totalni rat; kao takav nije instrument politike, nego stanje u kojemu motiv potpunog uništenja protivnika poništava psihološki odnos i politika (kao i međunarodno pravo) u tom nasilju nestaje. U tom slučaju ni jedna se strana ne može obvezati na mir, ograničiti pravom, pa tako ni priznati poraz.

Priznavanje poraza, kao i pozivanje na međunarodno pravo i mir u slučaju pobjede, vid je samoograničavanja. Samoograničavanje aktera moguće je uslijed procesa koji konstruktivisti nazivaju "internalizacijom pravne norme" u kolektivnoj svijesti država. To je proces u kojem se države počinju poistovjećivati s međunarodnopravnim poretkom i, kako tvrdi Alexander Wendt (1999), svoje interese tumače kao interese međunarodnog prava. One se ne suzdržavaju od kršenja međunarodnih normi i pravila zbog racionalne računice (npr. rizik pokoravanja suverenih država i njihova uništenja nije isplativ jer će izazvati opću opoziciju), nego zato što im je kršenje međunarodnog prava već po sebi nezamislivo. Otuda proizlazi bitno defenzivni i samoograničavajući karakter međunarodnog poretka kao cjeline te se može govoriti o *status quo* poretku u pravom smislu te riječi. Međunarodni poredak daje legitimitet samo onoj državi koja ne ugrožava međunarodni javni prostor suverenih državnih jedinica te ga brani od prodora rušilačkih sila imperijalizma, hegemonije i totalnog rata. Iskustvo takvoga konsenzualnog poretka pokazuje da je, kako kaže Wendt, "većina država *status quo* ne samo na razini ponašanja, nego i po svojim interesima, te kao takve one su u punom smislu akteri koji se samo-ograničavaju" (ibid., 289).

Ova normativna konstruktivistička perspektiva uobičajeno se postavlja u oštru opoziciju materijalističkoj predodžbi defenzivnog realizma o samoregulirajućem *status quo* sistemu. Ustvari, ove se perspektive međusobno ne isključuju, nego nadopunjuju. Sistemska raspodjela moći pretpostavka je normativnog poretka, trenutak kada se iz mehaničke činjenice ravnoteže materijalnih potencijala razvija političko i pravno načelo ravnoteže snaga. Ali takva se pretpostavka ne može uzeti kao zakon i univerzalno primjenjivati. Naprotiv, stjecanje je takvih uvjeta povijesno specifično. Normativni poredak ne proizlazi iz sistemske raspodjele moći, nego iz sistemske raspodjele *nemoći*. Iako bi neorealisticima to zvučalo kao semantička igra, ipak je bitna razlika između države koja sudjeluje u utrci u naoružanju i one koja se samoograničava zbog svoje unutarnje slabosti.

Na tom je tragu James Sofka ustanovio da je 18. stoljeće nazivano "zlatnim dobom ravnoteže snaga" zato što europski monarsi nisu imali dovoljno snage da ratom ostvare svoje hegemonijske ciljeve. Tadašnji ograničeni ratovi nisu prerasli u totalne hegemonijske ratove zbog 1) ogromnih vojnih zaduženja i troškova, 2) poreznih sustava koji su izuzimali financijski sposobne (kler i plemstvo) te 3) nerazvijene administrativne i logističke potpore za duge vojne kampanje (Sofka, 2001: 152). Sofkino je istraživanje pristrano jer se usredotočuje na hegemonijske motive i razorne učinke rata, odnosno izvodi analizu prema kriteriju za određenje revizionističke države. Autor tako upada u tipičnu zamku po kojoj su sve europske sile tog doba bez iznimke revizionističke, što nije točno. On potpuno zanemaruje stvarnost konsenzualnoga međunarodnog poretka, ali pogađa bit problema: u jazu između "hegemonijskih impulsa" i oskudnih proračunskih sredstava "umjereni poredak" ravnoteže snaga ne javlja se kao uzrok, nego kao "neželjena" posljedica ograničenog rata.

Sofkino isticanje sistemske raspodjele slabosti u 18. stoljeću upućuje na genezu modernoga međunarodnopravnog poretka, ključnoga za *status quo* kategoriju. U teorijama međunarodnih odnosa postoje razne pretpostavke o tome kako nastaje normativni poredak. Teorija tranzicije moći tvrdi da je samo najmoćnija sila ta koja kroji

pravila diplomacije, međunarodne trgovine i ratovanja kako bi priskrbila legitimitet sebi povoljnomu sistemu raspodjele moći (Organski, 1969: 361). Realisti su u pravu kada kritiziraju ovu pretpostavku tvrdeći da u nedostatku sile koja bi uravnotežila hegemonu *status quo* poredak nije moguć. Ali sam proces "uravnoteživanja", koji realisti toliko ističu, nije ni približno dovoljan uvjet za stvaranje međunarodnog poretka.

Plauzibilnije je, dakle, tumačenje liberalnih internacionalista poput Johna Ikenberryja (2011), koji tvrdi da međunarodni poredak uvijek nastaje nakon totalnog rata; vestfalski poredak nakon vjerskoga Tridesetogodišnjeg rata 1648. i liberalni međunarodni poredak nakon Drugoga svjetskog rata 1945. Međutim, iscrpljenost je totalnim ratom samo jedna i ne nužno presudna dimenzija pojave konsenzusa. Vestfalski poredak, naime, nije nastao isključivo kao tragična potvrda Habsburgovcima, ili bilo komu drugom, da ne mogu silom stvoriti svjetsko carstvo. Njega su iznjedrile objektivne okolnosti onoga što povjesničari nazivaju "generalnom krizom 17. stoljeća", odnosno sukoba društva i moderne države u nastajanju. Izuzev Nizozemske, gotovo čitavu Europu razdire unutarnji kaos privatnih i građanskih ratova: građanski rat parlamenta i rojalista u Engleskoj, pobuna fronde u Francuskoj, kozački ustanci i takozvani "švedski potop" u poljsko-litavskoj uniji, ustanci u Kataloniji protiv španjolske vlasti itd.

Neorealistička pretpostavka o preživljavanju i samopomoći države ovdje poprma sasvim novi smisao, u vidu egzistencijalne prijetnje koja dolazi izvana podjednako kao i iznutra. Kako je primijetio Brendan Simms, Francuska se kao pobjednik u Tridesetogodišnjem ratu stalno morala nositi s činjenicom "da joj je trebala strana prijetnja kako bi održala unutarnje jedinstvo, toliko koliko je trebalo unutarnje jedinstvo da bi obuzdala vanjske opasnosti" (Simms, 2013: 41). Samoograničavanje prema van javlja se kao logična posljedica neograničene politike prema unutra, odnosno stvaranja moderne suverene države kroz centralizaciju državne moći radi prevladavanja unutarnjeg rastakanja društva. Međunarodni "umjereni" poredak tek je njegova nehوتيčna posljedica. Presudno je ovdje da suprotnu stranu, ako se već ne može uništiti, treba početi drugačije tretirati. U suzdržanosti iz nužde uspostavlja se psihološki odnos između suparnika koji omogućuje internalizaciju pravne norme. Kod Carla Schmitta (1950: dio 3, pog. 1), to je stanje iz kojega izvodi pojam "neprijatelja" koji, budući da se više ne može percipirati kao zločinac, postaje pogodnim za pravno oblikovanje. Pretpostavka je to za konsenzualni poredak međusobnog usuglašavanja oko temeljnih pravila i normi te se otada može govoriti o stvarnom *status quo* poretku.

Upravo rijetkost takvih uvjeta sistemske raspodjele slabosti čini međunarodnopravni poredak slučajnošću povijesti. Specifične okolnosti stanovitog vremena i prostora jest ono što bitno razlikuje kriterij određenja *status quo* države od revizionističke države. Schweller (1994) skače s povijesnog primjera na primjer kako bi ustanovio univerzalne obrasce revizionističkog ponašanja te u neograničenim ciljevima radikalnog revizionizma zaista pronalazi podudarnosti zajedničke ekspanzionizmu Luja XIV, Napoleona i Hitlera. S druge strane, *status quo* državi, kojoj je konstitutivan povijesno kontingentni normativni poredak, otpor promjeni ne slijedi nikakve univerzalne obrasce. Napoleonski ratovi rušili su snažan *status quo* "republike europskih država", koji će europske sile na Bečkom kongresu 1815. veoma brzo i relativno lako obnoviti. Međuratna su Britanija i Francuska *status quo* države zato što licemjernim ideološkim legalizmom brane "poredak" Lige naroda, koji nije ništa drugo do privremena faza unutar svjetskoga "tridesetogodišnjeg rata" (1914–45). Dakle, *status quo* država povijesno je uvjetovana te joj valja kontekstualno pristupati.

Zlatno doba ravnoteže snaga (1713–89)

Konvencionalno se u literaturi o međunarodnim odnosima značenje Utrechtskog mira 1713. pripisuje Vestfalskomu miru 1648. Pojedina su istraživanja demontirala vestfalski mit, pokazavši kako je u inicijalnoj fazi poretka bila riječ o sistemu europskih imperija bez jasnih teritorijalnih razgraničenja (Osiander, 2001; Carvalho, Leira, Hobson, 2011). Vestfalski je poredak dokinuo vjerske ratove i postupno prevladao privatne ("građanske") ratove, ali ne i pravo monarha da ratom prisvajaju teritorije kao ulog u potvrđivanju svoje časti, slave i prava na naslijeđe (dakle, eklatantni primjeri položajnog revizionizma u bitno revizionističkom poretku). To je posljedica toga što se suverenost nad teritorijem po zadržanim feudalnim pravilima i dalje tumačila kao privatno vlasništvo vladara. Prekretnica je u tom pogledu bio Utrechtski mir 1713. kojim je okončan Rat za španjolsku baštinu. Rat su pokrenule Britanija i Nizozemska 1702. kako bi spriječile Francusku da nakon smrti posljednjega španjolskog Habsburga naslijedi španjolske posjede na svih pet kontinenata. Iako već čitavo stoljeće postoji svijest da ni jedno europsko carstvo ne može pokoriti kontinent, legitimno se pravo nasljeđivanja javlja kao prijetnja istovjetna imperijalnomu ratu, koja je utoliko opasnija jer je legitimna. Da je naslijedila španjolsku baštinu, Francuska bi mirnim putem ostvarila svjetsku hegemoniju. Stoga je u Utrechtu zbilja teritorijalnog ekvilibrija pozitivno institucionalizirana u političko i pravno načelo ravnoteže snaga. Taj čin predstavlja presedan jer uvođenjem načela ravnoteže legitimno dinastičko pravo na naslijeđe, iako nije potisnuto, postaje podređeno vojno-diplomatskomu kompleksu. Otada se bitno revizionistički "hegemonijski impulsi" monarha ograničavaju trezvenom strateškom kalkulacijom države, koja pokretanje rata u ime ravnoteže stapa s legitimnim javnim interesom (Lesaffer, 2019).

Potiskivanjem božanskog prava monarha iz diplomatskog diskursa i strateškog planiranja međudinastički odnosi u pravom smislu postaju međudržavni odnosi kao pretpostavka za konsenzualni međunarodnopravni poredak. Svega je nekoliko desetljeća prije Luj XIV. uspostavljao komore ujedinjenja (*Chambres des Réunions*) kako bi potvrđivao svoje pravo na osvojena područja. Diplomatskom revolucijom u Utrechtu pravna su pitanja o statusu prisvojenog teritorija stavljena u nadležnost kongresa europskih sila. Enrico Milano (2006: 102) piše da isključivo mirovni ugovor, a ne okupacija ili aneksija, daje "legitimnost prijenosa suvereniteta nad teritorijem". Sustav kongresa postaje ono što Engleska škola naziva "upravljanje velikih sila" – institucija reguliranja međunarodnih odnosa, koja je po definiciji orijentirana na *status quo* (Cui i Buzan, 2016). Richard Ned Lebow (2008: 289) tako tvrdi da je od 1713. hegemonijske ambicije u potpunosti prevladala politika ograničenih ratova, da su "svi strukturalni uvjeti koje današnji realisti predočavaju prisutni" te da su "tadašnji ... diplomati razumjeli koncept ravnoteže snage i dogovorili se da je ravnoteža u njihovom zajedničkom interesu". Razvila se duboko internalizirana politička kultura održavanja ravnoteže prema kojoj je svaka teritorijalna promjena, stvarna ili potencijalna, značila neravnotežu u cijelom sistemu i izazivala združenu reakciju europskog društva država.

Prema Andreu Sashalmiju (2015: 24–25), time je završen proces koji se kroz čitavo 17. stoljeće ogleda u stalnoj tenziji između ideje moderne suverene države i osobe vladara. Pokušaj da se smrtni kralj podredi impersonalnomu državnom entitetu postignut je upravo u domeni vanjske politike. Konkretno, za potpisani mirovni ugovor više ne jamči monarh svojom osobom, nego jamcem sporazuma postaje kraljevska loza. Obvezavši ugovorom svoje potomstvo, monarh je *de facto*

obvezao državu. Država tako postaje jedinim autoritetom koji odlučuje o pitanjima mira i rata. Kada se kaže da je u takvim okolnostima većina država većinu vremena orijentirana na održavanje *statusa quo*, misli se na svojstveno samoograničavanje države kao ugovorne tvorbe. Država se formalno počinje ograničavati na svoju unutarnju sigurnost, "na svoj teritorij i svoje državljane" (Lalović, 2008: 54). Kako je okrenuta prema sebi, podvrgava se pravilima i standardima međunarodnog prava. Priznavanje suverenosti ravnopravnih aktera čini jedan bitno "antiimperijalni poredak".

Schwellerovo (1994) razlikovanje kategorija *status quo* i revizionističkih država prema temeljnoj pretpostavci o sklonosti/averziji prema riziku konkretni smisao dobiva tek u kontekstu europskoga samoograničavajućeg sistema ravnoteže. Primjerice, kroz cijelo je 18. stoljeće Francuska doista revizionistička sila jer će Burboni srljanjem u besmislene ratove, vođene iz čistog luksuza, žrtvovati svoju unutarnju stabilnost i sigurnost.⁵ To ne znači da se formalnopravno Francuska nije pozivala na ravnotežu snaga. Morgenthau (2006: 222–224) zato i tvrdi da ravnoteža u osnovi jest *status quo* legalistička ideologija. Budući da ne postoji nadnacionalna vlast koja bi primijenila silu prava, a samo je međunarodno pravo statično i ne može konzervirati prirodne oscilacije moći, isključivo je država ta koja ima legitimno pravo objaviti rat. Institucija je ravnoteže stoga nerijetko služila kao izlika za ostvarenje ekspanzionističkih ambicija (čak se i Napoleon 1813. pozvao na ravnotežu). Međutim, to je kategorija u koju spadaju države poput Francuske i povremeno Rusije. Što se tiče *status quo* država, postoje dva podtipa te kategorije. Prve pripadaju podtipu na koji današnja teorijska literatura svodi *status quo* u cjelini: države kojima je motiv samoodricanje i preživljavanje. Prema Schwelleru (1994), riječ je o "status quo janjcima", za koje je karakteristično da se zalažu za smirivanje tenzija, priklanjanje jačemu i općenito distanciranje (u 18. stoljeću to su Nizozemska, Španjolska, Poljska i pojedine njemačke kneževine).

Drugi tip *status quo* države, koju suvremena literatura *a priori* prepoznaje u nekom od idealnih tipova revizionizma, takozvani su *status quo* "lavovi". To su države koje aktivno oblikuju međunarodnu politiku te povećavaju svoju moć isključivo u svrhu održavanja ravnoteže i bez dovođenja vlastite sigurnosti u rizik. Britanija se kao otočna država koristila europskom ravnotežom kako bi izgradila prekomorski imperij i tako postala "prvom globalnom supersilom" (Cui i Buzan, 2016: 13). Ali Britanija jest *status quo* sila *par excellence* isključivo zato što ju takvom određuje zadani okvir europskoga prostornog sistema teritorijalne ravnoteže. Sofka (2001: 155–156) previda ovu činjenicu kada Britaniju označava kao agresivnu revizionističku silu zbog ratova koje je vodila po kolonijama. Nikada ni jedan rat nije izbio zbog izvaneuropske neravnoteže nego obratno: sukobi zbog europske neravnoteže prelijevali su se u kolonije (primjer je toga Sedmogodišnji rat 1756–63, koji izbija zbog austro-pruskog spora oko Šlezije, ali ga Britanija i Francuska vode u Sjevernoj Americi). Posebno je prijedporan slučaj tripartitne podjele Poljske 1772, presedan koji predstavlja, parafrazirajući Wendta, "uboještvo člana društva". Pa ipak, kada su Prusija i Austrija ponudile podjelu Poljske Rusiji, nastupale su kao *status quo* sile iz dvaju razloga. Prvo, Poljska *de facto* nije bila suverena država jer su joj desetljećima

⁵ Prema suvremenoj tipologiji, ovisno o kojoj je fazi riječ, francuski revizionizam do Revolucije 1789. bio je mješavina položajnog (smjerao je preraspodjeli moći uglavnom radi stjecanja položajnog dobra časti) i Kričkovićeve tipa "dominirajućeg" revizionizma. Naime, nakon Vestfalskog mira Francuska je kao pobjednik Tridesetogodišnjeg rata s pozicije hegemonu uvelike oblikovala poredak i istovremeno ga ugrožavala hegemonijskim ambicijama.

kraljeve postavljale strane sile, dok je u samoj zemlji vladala anarhija. Drugo, cilj Prusije i Austrije nije bilo toliko teritorijalno proširenje, koliko strah da bi ruska sigurna pobjeda u ratu s Osmanlijama stvorila ogromnu neravnotežu na istoku Europe (Simms, 2013: 109). Podjela je Poljske zapravo bila strateško odvrtačanje Rusije u svrhu očuvanja opće ravnoteže.

Međunarodnopravni poredak kao referentni okvir čini prikrivene hegemonijske motive i strahote rata bespredmetnim za analizu. Preciznost kategorijalne diferencijacije moguća je dokle god se prepoznaje prvo i središnje načelo normativne dimenzije, a to je shvaćanje suverene države kao teritorijalne cjeline. Upravo zato što je država teritorijalna, a teritorij glavni ulog rata, teritorijalni princip u vidu ravnoteže od središnjeg je značenja za normativni poredak. Jednoobraznost toga vladajućeg načela u 18. stoljeću očituje se u porastu broja ratova koji se formalno vode samo za teritorij.⁶ Međutim, iako je nakon poraza Napoleona 1815. obnovljen *status quo* poredak, temeljno načelo teritorijalnosti nepovratno gubi na snazi svog legitimiteta. Sofka (2001: 162), koji ne razlikuje položajni revizionizam Burbona i Napoleonov radikalni ideološki revizionizam, ipak točno uviđa da su napoleonski ratovi imali samo jednu presudnu posljedicu – Napoleon je svojim imperijalnim ratom pokazao da je "hegemonija ipak postala moguća".

Ova spoznaja nastaje zbog nekontroliranoga tehnološkog napretka i razvoja društvene svijesti, artikulirane kroz ideološki revizionizam pokreta nacionalizma i liberalizma. Uspostava je Svete alijanse 1815. stoga primarno bila okrenuta prema unutra, kako bi se obuzdale općedruštvene težnje za promjenom (prema Kričковиću, Sveta alijansa zbog toga i nije drugo nego revizionistički savez). Možda ravnoteža snaga s europskim koncertom doživljava institucionalni vrhunac upravljanja velikih sila (svega nekoliko ograničenih ratova u "dugom" 19. stoljeću), ali ona gubi svoj naravni oblik običajnog prava, svoju spontanost i čudoredno utemeljenje (Kissinger, 1976). Ravnoteža postaje konzervativnim ideološkim legalizmom europske aristokratske internacionale koji sve više delegitimira protok vremena. Za liberale, posebice one u anglosaksonskom svijetu, ravnoteža je već "zloglasna". Njezinu konačnu osudu prati brzi i definitivni krah vestfalskog poretka u Prvom svjetskom ratu.

Američko-sovjetski detant (1962–80)

Jedini tip konsenzualnog poretka moderne epohe usporediv sa "zlatnim dobom ravnoteže snaga" u 18. je stoljeću specifična hladnoratovska faza američko-sovjetske normalizacije odnosa, koja dobiva ime po diplomatskom izrazu za smirivanje i popuštanje tenzija – detant (*détente*). Početak ove faze označava uvođenje "crvenog telefona" na liniji Washington–Moskva nakon okončanja kubanske raketne krize 1962. Detant se uobičajeno razumijeva kao objektivno stanje i proces s jedne te politička doktrina s druge strane. Ustvari, kao i u slučaju europske ravnoteže nakon 1713, te se dimenzije međusobno ne isključuju. Strukturalni su se uvjeti detanta pojavili kao pretpostavka za aktivno oblikovanje normativnog poretka nakon što se postupno osvijestio obrazac ravnoteže podjednake nemoći. Konkretno, poredak proizlazi iz nemogućnosti SAD-a i SSSR-a da se koriste nuklearnim oružjem. Nuklearna ravnoteža straha u duhu doktrine masovne odmazde (*mutual assured destruction*), kao novo središnje načelo odnosa, poništila je funkcionalnost svih do-

⁶ Lebow (2008: 284-288) kao povod sukobima ističe potiskivanje bitno revizionističkih motiva poput časti i slave, navodeći podatak da su se od Vestfalskog mira 1648. do 1713. ratovi za teritorij (kao ulog i položajno dobro) vodili u 44 % slučajeva, a od 1713. do napoleonskih ratova u čak 67 % slučajeva.

tadašnjih uobičajenih međunarodnih praksi. U prvom se redu odražava u nemoći i nesposobnosti diplomacije. Morgenthau (1953: pog. 5) pokazuje kako je dotada diplomacija imala tri pristupa postizanju cilja: demonstracijom nadmoći, dogovornim sporazumom ili objavom rata. Nakon 1945. ni jedna od ovih tradicionalnih metoda nije vrijedila. Hladni je rat stanje između rata i mira u kojem je jedini mogući izbor suzdržavanje i iščekivanje u paranoičnoj i maničnoj utrci u naoružanju. John L. Gaddis (2007: 58) tako ističe da su dvije supersile morale početi razmišljati kao Clausewitz: "rat *mora* postati instrumentom politike, neovisno o razlikama u kulturi, ideologiji, nacionalnosti, te osobnoj moralnosti; jer s toliko moćnim oružjem jedina je alternativa uništenje".

Upravo se u toj "praznini" nedefiniranih odnosa dviju paraliziranih supersila otvorila mogućnost institucionalizacije novih pravila, multilateralnih mehanizma i međunarodnih organizacija, koje John Ikenberry (2001) naziva "liberalni međunarodni poredak". Međutim, u inicijalnoj je fazi uspostava međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih naroda, Svjetske banke, Međunarodnoga monetarnog fonda i GATT-a tek institucionalna pretpostavka za konsenzualni poredak. S druge strane, organizacije poput NATO-a i Europske zajednice za ugljen i čelik, pod američkim pokroviteljstvom, te SEV-a i Varšavskog pakta, pod sovjetskim, treba razumjeti isključivo u kontekstu ubrzane blokovske konsolidacije. U ožujku 1950. *New York Times* objavio je depeše u kojima Sovjeti nude SAD-u podjelu svijeta. Iako američke vlasti nikada nisu formalno prihvatile ovu ponudu, sudeći po *Izvještaju Ureda za političko planiranje* američkog državnika i diplomata Georga Kennana (1948), podjela na interesne sfere uvelike se odvijala. Naime, Kennanova strategija obuzdavanja (*containment*) SSSR-a nalagala je svako suzdržavanje od ikakvog upuštanja u konflikt sa suparnikom oko spornih područja. Područja koja su pak u američkoj interesnoj sferi trebalo je institucionalno i ekonomski povezivati i integrirati: otvoreno, ondje gdje su političke, ekonomske i kulturne poveznice s SAD-om bile jake (kao u Zapadnoj Europi), te pragmatično i oprezno, ondje gdje to nisu (Azija). Blokovska politika do danas budi međunarodnopravne prijevore u pogledu samoograničavanja aktera, odnosno dvojbe je li uopće bila riječ o samoograničavanju. Jer dok se u vestfalskom poretku nakon 1648. država ograničava na svoj teritorij, u Hladnom je ratu ograničavanje okrenuto unutar interesne sfere Zapadnog, odnosno Istočnog bloka.

Novi poredak tako počiva na imanentnoj kontradikciji zadržanoga vestfalskog načela suverene države za koju vrijedi pravilo "nemiješanja u poslove druge države", te interesne sfere koja je po prirodi hijerarhijska i hegemonijska, te zahtijeva intervenciju dominantne sile protiv odmetnute države (Kundani, 2017; Jackson, 2019). Za suvremene realiste dvojbe nema; sve američke intervencije (od rata u Koreji 1950. do intervencije u Panami 1989) i sovjetske intervencije (od državnog udara u Čehoslovačkoj 1947. do invazije Afganistana 1979) govore u prilog revizionističkomu karakteru dviju supersila. Da je po realistima hladnoratovski poredak revizionistički, očigledno je iz njihove epistemološke pozicije (među ostalim, i zbog čvrstog utemeljenja u vestfalskoj tradiciji, orijentiranoj na *suverenu državu* kao središnji subjekt analize). Realizam je, naime, strukturalan i promatra hladnoratovsku raspodjelu materijalnih potencijala unutar bipolarnog sistema dvaju zatvorenih, koegzistirajućih normativnih poredaka, demokratskog kapitalizma i realnog socijalizma. Zato za Mearsheimera (2019) liberalni međunarodni poredak može biti samo "zapadni", bez da je ikada poprimio globalne razmjere i postao sistem kao takav. Budući da je normativno samoograničavanje dvaju polova, ako ne nemoguće, onda barem teorij-

ski beznačajno, realistička perspektiva mora neograničeni intervencionizam unutar interesnih sfera objasniti kao revizionizam.

Dvojbenaost realističkog tumačenja uočljiva je već u skućenom tumačenju pridjeva "liberalni" u nazivu poretka, koji poistovjećuje s angloameričkim modelom demokracije, vladavine prava i slobodnog tržišta. Čak i liberalni institucionalisti poput Ikenberryja (2011: 161), koji "liberalizam" tumači u širem smislu pravila, konsenzusa i multilateralizma, svode odnos polova na strategije odvraćanja (*deterrence*), obuzdavanja i blokovskih sigurnosnih savezništva. Međutim, pravnu narav "liberalnoga" prepoznao je Immanuel Wallerstein (1995), koji ga tumači u najširem smislu epohalne ideje moderne. Razlike među suparničkim hladnoratovskim supersilama zanemarive su u odnosu na minimalni, ali čvrsti doktrinarni konsenzus: 1) SAD i SSSR iskreno su vjerovali u načelo prava nacija na samoodređenje, 2) zastupali su antiimperijalizam i dekolonizaciju, 3) zalagali su se za inkluziju dekoloniziranih područja u svjetski poredak putem pomoći i razvoja (*development*). Blokofska poddjela tako po Wallersteinu počiva na svojevrsnom "prešutnom" sporazumu dviju supersila, usuglašeni oko navedenih načela kao dovoljnom preduvjetu za *status quo* poredak. Načelno poštujući suverenitet i samoodređenje država, samooograničavanje supersila na svoje interesne sfere nalazilo je opravdanje za intervencionizam u skladu s načelima koja bitno ne odstupaju od norme i koja su u osnovi defenzivnog karaktera. Primjerice, SAD je formalno branio demokratski Južni Vijetnam od "agresije" Vijetkonga, a Sovjetski je savez pomagao svojim klijentima poput Kube u obrani od "američkog imperijalizma".

Kada je postignuta relativna blokofska ravnoteža praćena utrkom u naoružanju, nastupa američko-sovjetski detant kao svojevrsni Utrechtski mir 20. stoljeća. Počevši sa sporazumom o zabrani testiranja nuklearnog naoružanja 1963, samoograničavanje svoj konkretni izraz dobiva u pregovorima oko ograničenja strateškog naoružanja (SALT) između 1967. i 1979. Svrha sporazumne kontrole i ograničavanja bila je da se obostrano odvraćanje zamijeni kontroliranim samosuzdržavanjem. Pretpostavka je tog procesa bilo međusobno priznanje SAD-a i SSSR-a kao ravnopravnih aktera. U Moskvi su 1972. američki predsjednik Nixon i sovjetski vođa Brežnjev potpisali Zajednički sporazum o osnovnim načelima odnosa, u kojem stoji "priznanje sigurnosnih interesa obje strane po načelu jednakosti i odricanju od primjene ili prijetnje silom" (*Basic Principles...*, 1972). Priznavanje "sigurnosnih interesa" značilo je tek potvrdu internalizirane prakse interveniranja protiv odmetničkih država unutar američke i sovjetske orbite. Od svih postignutih sporazuma posebno je zanimljiv Ugovor o neširenju nuklearnog naoružanja, *Nuclear Non-Proliferation Treaty* (NPT, 1968), čiji se motiv može objasniti kao pokušaj dviju supersila da zadrže svjetski nuklearni monopol (Vukadinović, 1978: 247–248). Uz SAD i SSSR, velike sile Britanija, Francuska i Kina, inače stalne članice Vijeća sigurnosti UN-a (suvremene institucije upravljanja velikih sila), zadržavaju svoj nuklearni status. Ostalim je državama (po članku IV) dopušten razvoj nuklearne energije isključivo u miroljubive svrhe.

Lebow (2008: 453–454) kaže da je bipolarni poredak od šezdesetih godina 20. stoljeća umnogome podudaran s europskim imperijalizmom 19. stoljeća, s iznimkom što je obuhvaćao više aktera. Izuzev Europe u kojoj je potvrđen teritorijalni *status quo* "nepovredivosti granica" sporazumom Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji, suparništvo oko interesnih sfera usmjereno je poglavito na takozvani Treći svijet. Lebowovo zapažanje ukazuje na jednu bitnu stvar. Kako je prethodno napomenuto, vestfalski je *status quo* bio strogo određen teritorijalnom ravnotežom u Europi, što znači da je imperijalno širenje izvan europske jezgre bilo u skladu s

normom i ni u kojem trenutku nije dovodilo europski sistem ravnoteže u pitanje. Budući da nuklearna ravnoteža nije teritorijalna, pozornica ravnoteže obuhvaća cijeli svijet. Ne samo da bilo koja promjena (npr. Kubanska revolucija u američkoj interesnoj sferi) stvara poremećaj nego se i opći konsenzus oko normativnog okvira bipolarnog poretka teško može postići, ako se može uopće (npr. Indija, Pakistan, Izrael i Južna Afrika odbile su pristupiti NPT ugovoru). Međutim, to ni u kojem slučaju ne dovodi u pitanje postojanost detantskog *statusa quo*. Naprotiv, širi nedostatak konsenzusa odraz nalazi u različitim oblicima revizionizma koji se precizno mogu definirati. Još se neposredno prije detanta može govoriti o reakcionarnom revizionizmu Britanije i Francuske u Sueskoj krizi 1956, kao protivnome antiimperijalnim načelima dviju supersila. Tijekom detanta revizionizam dobiva konkretne obrise, primjerice, u reformskom tipu revizionizma Pokreta nesvrstanih ili radikalnom/revolucionarnom revizionizmu iranske Islamske revolucije 1979.

Koje god središnje načelo ravnoteže služilo kao plod univerzalnog dogovora prema kojem se države voljno ili nevoljno ravnaju, ono omogućuje *status quo* poredak kao referentni okvir. Napoleonov je revizionizam urušio teritorijalno načelo ravnoteže oslobodivši prosvjetiteljske ideale u politički prostor. Po istom će obrascu revizionizam neoliberalnoga tržišnog fundamentalizma Reaganove administracije srušiti načelo nuklearnog ekvilibrija osamdesetih godina 20. stoljeća. Reagan je, prema Gaddisu, shvatio da SSSR ekonomski propada i gubi međunarodnu ideološku privlačnost te je stoga napao temeljnu racionalnost Nixonove doktrine – da vlastita ranjivost jamči stabilnost. Održavanje ravnoteže sa SSSR-om po Reaganu "postaje zastarjeli, čak nemoralni prioritet" (Gaddis, 2005: 226). Presudno je bilo američko pokretanje Strateške obrambene inicijative 1983, svemirskog programa za obranu od nuklearnog napada koji je činio svako daljnje sovjetsko naoružavanje uzaludnim. Time je Reaganova administracija *de facto* poništila SSSR-u status supersile, što je bio jedan od ključnih čimbenika na putu do raspada socijalističkog bloka 1989/90 i SSSR-a 1991. Rušenje nuklearne ravnoteže imalo je konkretnu posljedicu za američku liberalnu hegemoniju. Kako kaže Ikenbbery (2011: 161), završetkom Hladnog rata liberalni poredak, koji je dotada bio okrenut prema unutra, otvara se prema van, a "kako se taj proces razvijao, SAD je morao preuzeti sve veću odgovornost i proširiti svoju hegemoniju."

Američka liberalna hegemonija našla se u nemogućoj situaciji reguliranja globaliziranog svijeta, koji strukturalno uvjetuje radikalno izmijenjeni sigurnosni prostor: rastući trend posrnutih država (*failed states*) i "novih ratova", transnacionalizacija terorističkih i kriminalnih organizacija, nekontrolirana proliferacija oružja za masovno uništenje te prijetnje odmetničkih režima. Samoograničavanje na cijeli svijet postaje nemoguće ne samo zato što je apsurdno nego i zato što nakon 1989. globalizacija dokida referentni međunarodnopravni okvir. Revizionizam postaje normom, a trijumf američke liberalne hegemonije u Hladnom ratu, paradoksalno, označava početak postupnog urušavanja liberalnoga međunarodnog poretka.

Umjesto zaključka: upitna vrijednost kategorija "status quo" i "revizionizam"

Kada je Busheva administracija objavila globalni rat protiv terorizma nakon terorističkog napada Al-Kaide na New York 11. rujna 2001, svoju ulogu i ulogu SAD-a kao avangarde liberalnoga međunarodnog poretka doživljavala je kao *status quo* politiku. U Bushevoj Strategiji nacionalne sigurnosti stoji: "Danas, velike sile svijeta stoje na istoj strani – ujedinjene pred zajedničkom prijetnjom terorističkog nasilja

i kaosa" (*The National Security Strategy*, 2002). Liberalna pretpostavka da je nacionalno demokratsko uređenje ogledni primjer uređenja međunarodnog poretka objašnjava rezon po kojem su velike sile istovremeno nositelji i podanici prava, dok vojna intervencija po logici policijske akcije ostaje legitimno sredstvo provođenja međunarodnog reda. Intervencija u ratu protiv terorizma po toj logici mora biti preventiva, što je i u skladu s Waltzovim defenzivnim realizmom koji opravdava napad kao sigurnosnu mjeru protiv budućih neprijateljskih napada (Buzar, 2020: 144).

Međutim, SAD više nije *status quo* država jer joj nedostaje referentni međunarodnopravni okvir. Preostaje samo liberalna ideologija kao izvor legitimiteta za koju ne postoji opći konsenzus. Konačno, rat protiv "odmetničkih režima" i terorističkih organizacija asimetrični je rat. U njemu se "drugi" ne doživljava kao ravnopravan, nego kao onaj protiv kojega su sva sredstva do njegova konačnog uništenja dopuštena. Stoga, opravdanje za rat protiv terorizma ostaje tek puki ideološki legalizam. U izmijenjenim strukturalnim uvjetima morao je rat protiv terorizma biti neograničen prema ciljevima i sredstvima, a kako su pokazale intervencije u Afganistanu i Iraku, razotkrio se kao eklatantan primjer revizionizma. Rat protiv terorizma glavni je dokaz suvremenim realistima da je liberalni međunarodni poredak bitno revizionistički (Lind i Wohlforth, 2019).

Međutim, u današnjim je istraživanjima dimenzija normativnog poretka problematična iz dvaju razloga. Prvo, na analitičkoj se razini normativni poredak isključivo svodi na međudržavni aspekt liberalnoga međunarodnog poretka. Rijetka istraživanja ukazuju na bitnu razliku između sfere *međunarodnoga* (odnosi među državama) i sfere *globalnoga* (nacionalne i transnacionalne organizacije, države i nevladine međunarodne organizacije, regionalne inicijative itd.). Budući da je rat među velikim silama gotovo nezamisliv, a kompleksna međuovisnost čini interese država višeslojnim, nastoji se ukazati da se u suvremeno doba glavna borba vodi za utjecaj i kontrolu institucija u sferi globalnog upravljanja. Tako tvrde Igor Istomin (2021) te Kai He s grupom autora (2021), koji izvode strategije *institucionalnog*, odnosno *mekog* revizionizma usmjerenoga na promjenu pravila i normi globalnih režima. Ova perspektiva previđa da su globalni režimi permanentni *work in progress*, bez jasno definiranih pravila (Hurell, 2007). Globalni poredak kao analitička razina ne samo da je problematičan za *status quo* kategoriju, koja postaje sasvim neizglednom, nego i za revizionizam. Naime, promjena pravila i normi iz možebitnih utilitarnih razloga (primjerice, EU s promicanjem održivog razvoja) čini kategoriju revizionizma u konvencionalnom smislu dubioznom. Drugi je problem ove dimenzije u tome što se međunarodni poredak *a priori* podrazumijeva kao "čvrsti" predmet revizionističke težnje za promjenom. Često se u literaturi susreće stanoviti revizionistički motiv kršenja "*status quo* pravila", iako ostaje nedorečeno kakva su to pravila, odnosno postoji li minimalni konsenzus (npr. posebno su prijeporna danas univerzalna ljudska prava)?

Taj drugi analitički problem, kako se pokazalo u ovom radu, ujedno je najsporniji jer pretpostavlja mogućnost *status quo* države kao univerzalno primjenjive kategorije. To, međutim, nije slučaj jer su *status quo* poreci povijesno kontingentni. U izostanku nekog tipa ravnoteže, koja bi postala središnjim načelom poretka (teritorijalna ili nuklearna ravnoteža), svaka vanjska politika u nekom aspektu svog interesa mora biti revizionistička. Tako se stvara analitička konfuzija u kojoj je, kako primjećuje Istomin (2021: 39), revizionizam velikih sila proturječan i nekonzistentan u istodobnom podupiranju i opoziciji prema globalnim režimima – države su istovremeno i *status quo* i revizionističke. Upravo zato što u suvremenom global-

nom neredu države imaju, iz konstruktivističke perspektive, više različitih identiteta, pa tako i više različitih interesa, nemoguće je odrediti jedinstven karakter vanjske politike, odnosno utvrditi u koju od ovih dviju kategorija politika države pripada. Kričkovićev kriterij cilj–sredstvo može do određene razine precizirati određeni tip revizionističke politike. Postoje, naime, još uvijek zadržana, često kontradiktorna pravila, poput prava na samoodređenje nacija ili univerzalnih ljudskih prava te poštivanja suvereniteta i "nemiješanja u poslove druge države". Pozivanje na bilo koje od tih načela formalno čini države *status quo* akterima, ali u nedostatku središnjeg načela međunarodnog poretka njihovo djelovanje lako podliježe optužbi za ideološki legalizam kojim prikrivaju svoje revizionističke namjere.

Kao analitička se kategorija *status quo* država stoga neizbježno pojavljuje kao *status quo* predrasuda, što ni nema neku analitičku vrijednost. Posebice u slučaju strukturalnih analiza, gdje u konačnici sve države bivaju kategorizirane kao revizionističke. Jedini način da joj se kritički pristupi jest uvažavanje povijesnog konteksta, u vidu čvrstoga međunarodnog poretka koji joj daje legitimitet. Da hegemon može biti *status quo* država nije, uvjetno rečeno, ideološka pristranost; kao što nije ni *status quo* predrasuda da je većina država većinu vremena u *status quo* kategoriji. Stvar je u tome da takve perspektive počivaju na predodžbama crpljenima isključivo iz povijesnog iskustva, ali previđaju činjenicu da nije riječ o univerzalnim obrascima, nego o specifičnim okolnostima. To su okolnosti u kojima suglasnost i nametanje norme poretka ne proizlazi iz nadmoći ili pak samog sporazuma, nego iz čiste nužde radi političkog, pa čak i fizičkog opstanka. U takvim uvjetima sistemске raspodjele *nemoći* internalizacija norme kao posljedica samoograničavanja radi vlastite sigurnosti vodi u institucionalizaciju *status quo* pravila. Takvi uvjeti čine jedinstvenim slučajeve Utrechtskog mira 1713, kojim se institucionalizira ravnoteža snaga, te američko-sovjetski detant sa sporazumima o kontroli i ograničenju strateškog naoružanja.

Bez referentnoga međunarodnog okvira *status quo* kategorija u današnjim se istraživanjima može odnositi samo na države koje uopće ne utječu na međunarodne prilike ili su neutralne te na države koje žele preživjeti. Države koje u suparništvu s revizionizmom legalnim sredstvima brane svoj položaj i međunarodni poredak u cjelini su neizgledne. U općoj konfuziji normativne dimenzije liberalnoga međunarodnog poretka one mogu čak i zastupati čvrstu *status quo* poziciju, ali to im druga strana nikada neće priznati. Stoga, čini se da će *status quo* i revizionizam u dogledno vrijeme i dalje predstavljati ponajprije ideološko oružje u suparničkom nadmetanju, a tek potom i objektivne znanstveno-istraživačke kategorije.

Literatura

- Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Aron, R. (2001). *Mir i rat među narodima*. Zagreb: Golden marketing.
- Basic Principles of Relations Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics*. (1972). 29. svibnja. <http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents/Principles%20of%20Detente%2C%20May%2029%2C%201972.pdf>
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A study of order in world politics*. London: Palgrave.
- Buzan, B. (1983). *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Boulder: Lynne Rienner
- Buzar, S. (2020). *Realizam i teorija pravednog rata*. Zagreb: Disput/Luča.
- Carr, E. H. (2001). *The Twenty Years' Crisis*. New York: Palgrave MacMillan
- Carvalho, B., Leira, H., i Hobson J. M. (2011). The Big Bangs of IR: The Myths That Your Teachers Still Tell You about 1648 and 1919. *Millennium: Journal of International Studies*, 39(3), 735-758. <https://doi.org/10.1177/0305829811401459>
- Cooley, A., Nexon, D., i Ward, S. (2019). Revising Order Or Challenging the Balance Of Military Power? An alternative typology of revisionist and status-quo states. *Review of International Studies*, 45(4), 689-708. <https://doi.org/10.1017/S0260210519000019>
- Cui, S., i Buzan B. (2016). Great Power Management in International Society. *The Chinese Journal of International Politics*, 9(2), 181-210. <https://doi.org/10.1093/cjip/pow005>
- Daase, C., i Deitelhoff N. (2014). *Zur Rekonstruktion globaler Herrschaft aus dem Widerstand*. Internationale Dissidenz Working Paper (1). <https://dissidenz.net/workingpapers/wp1-2014-daase-deitelhoff.pdf>
- Davidson, J. W. (2006): *The Origins of Revisionist and Status-quo States*. New York: Palgrave Macmillan.
- Freedman, J. (2016). Status Insecurity And Temporality In World Politics. *European Journal of International Relations*, 22(4), 797-822. <https://doi.org/10.1177/1354066115603781>
- Gaddis, J. L. (2005). *The Cold War*. London: Penguin Books.
- Grieco, J. (1993). Anarchy and the Limits of Cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. U: D. A. Baldwin (ur.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.
- He, K., Feng, H., Chan S., i Hu, W. (2021). Rethinking Revisionism in World Politics. *The Chinese Journal of International Politics*, 14(2), 159-186. <https://doi.org/10.1093/cjip/poab004>
- Hurrell, A. (2007). *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Ikenberry, G. J. (2001). *After Victory*. Princeton: Princeton University Press.
- Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton: Princeton University Press.

- Istomin, I. (2021). *Institutional Revisionism in International Politics: The Product of Rising, the Child of Decline or Something Else?* Moskva: Valdai Club.
- Jackson, V. (2019). Understanding spheres of influence in international politics. *European Journal of International Security*, 5(3), 255-273. <https://doi.org/10.1017/eis.2019.21>
- Jervis, R. (1989). *The Meaning of the Nuclear Revolution*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Johnston, A. I. (2003). Is China a Status Quo Power? *International Security*, 27(4), 5-56.
- Kaldor, M. (2013). In Defence of New Wars. *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(1), 1-16. <https://doi.org/10.5334/sta.at>
- Kennan, G. (1948). *Report by the Policy Planning Staff*. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v01p2/d4>
- Kissinger, H. A. (1976). *Obnovljeni svijet*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kričković, A. (2021). Revisionism revisited: developing a typology for classifying Russia and other revisionist powers. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-021-00322-3>
- Kundnani, H. (2017). *What is Liberal International Order?* <https://www.gmfus.org/publications/what-liberal-international-order>
- Lalović, D. (2008). *Država na kušnji*. Zagreb: Disput/Luča.
- Lebow, R. N. (2008). *A Cultural Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lesaffer, R. (2019). The Peace of Utrecht, the Balance of Power and the Law of Nations. *Nova et Vetera Iuris Gentium*, 31, 67-89. https://doi.org/10.1163/9789004351578_005
- Lind, J., i Wohlforth W. C. (2019). The Future of the Liberal Order is Conservative. *Foreign Affairs*, 98(2), 70-81.
- Mead, W. R. (2014). The Return of Geopolitics: The Revenge of Revisionist Powers. *Foreign Affairs*, 93(3), 69-79.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton.
- Mearsheimer, J. (2019). Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order. *International Security*, 43(4), 7-50. https://doi.org/10.1162/isec_a_00342
- Milano, E. (2006). *Unlawful Territorial Situations in International Law. Re-conciling Effectiveness, Legality and Legitimacy*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Morgenthau, H. J. (1951). *In Defence of National Interest*. New York: Knopf.
- Morgenthau, H. J. (1962). Love and Power. *Commentary*, 34(1), 70-76.
- Morgenthau, H. J. (2006). *Politics Among Nations*. New York: McGraw Hill.
- Organski, A. F. K. (1968). *World Politics*. New York: Knopf.
- Osiander, A. (2001). Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth. *International Organization*, 55(2), 251-287.
- Rynning, S., i Ringsmose, J. (2008). Why Are Revisionist States Revisionist? Revising Classical Realism as an Approach to Understanding International Change. *International Politics*, 45(1), 19-39.

- Sashalmi, E. (2015). The Novelty of the Utrecht Peace Settlement (1713). *Central European Papers*, 3(2), 20-33. <https://doi.org/10.25142/cep.2015.015>
- Schmitt, C. (1950). *Der Nomos Der Erde: Im Volkerrecht Des Jus Publicum Europaeum*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, 19(1), 72-107.
- Schweller, R. L. (1996). Neorealism's status-quo bias: What security dilemma? *Security Studies*, 5(3), 90-121.
- Schweller, R. L. (1998). *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, New York: Columbia University Press.
- Schweller, R. L. (1999a). Managing the Rise of Great Powers: History and Theory. U: A. I. Johnston i R. S. Ross (ur.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power* (str. 1-31). London: Routledge.
- Schweller, R. L. (1999b). Realism and the Present Great Power System: Growth and Positional Conflict Over Scarce Resources. U: E. Kapstein i M. Mastanduno (ur.), *Unipolar politics: Realism and state strategies after the Cold War* (str. 28-68). New York: Columbia University Press.
- Simms, B. (2013). *Europa: borba za nadmoć od 1453 do danas*. Zagreb: MATE d.o.o.
- Sofka, J. R. (2001). The Eighteenth Century International System: Parity or Primacy? *Review of International Studies*, 27(5), 147-163.
- Solomon, T. (2012). Human Nature and the Limits of the Self: Hans Morgenthau on Love and Power. *International Studies Review*, 14(2), 201-224. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2012.01109.x>
- The National Security Strategy*, 2002. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf>
- Turner, O., i Nymalm, N. (2019). Morality and Progress: IR narratives on international revisionism and the status quo. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(4), 407-428. <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1623173>
- Vukadinović, R. (1978). *Najnovija oružja: naoružanje i razoružanje u nuklearnom dobu*. Zagreb: Globus.
- Wallerstein, I. (1995). *After Liberalism*. New York: New Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore, Maryland: The John Hopkins Press.
- Wohlforth, W. C. (2014). Status Dilemmas and Interstate Conflict. U: T. V. Paul, D. W. Larson i W. C. Wohlforth (ur.), *Status in World Politics* (str. 115-140). Cambridge: Cambridge University Press.

Status Quo State: Universally Applicable or Historically Contingent Category?

Summary In recent years, the International Relations theoretical literature has made significant progress in expanding and refining the typology of revisionist states – states that seek to redistribute power in the international system and/or change the normative order. At the same time, little attention is paid to the notion of the *status quo* state, which denotes a state that strives to retain power and preserve the *status quo*. The category of *status quo* states is mainly reduced to either *status quo* bias referring to the states that have an aversion to risk in foreign policy decisions and do not actively participate in international politics or to the states that seek to survive in the anarchic system. At the same time, the literature overlooks the key aspect of the opposing categories: the conflict between the revisionist state and the *status quo* state. Namely, open rivalry with the revisionist state and aggressive resistance to change is regularly labeled as another form of revisionism. This paper shows that the category of the *status quo* state is not accidentally in the IR theoretical "blind spot". The reason for this is that the condition of its possibility – a consensual international legal order – is not present in modern circumstances. Historical experience shows that in certain and very rare conditions of a consensual international legal order, states with aggressive motives and often offensive means can be categorized as *status quo* states. It will be shown that in the modern age only two relatively short-lived international orders made the *status quo* possible: the European Westphalian system of balance of powers in the 18th century and the Cold War détente in the second half of the 20th century.

Keywords *status quo*, revisionism, state, realism, international order

Kako citirati članak / How to cite this article:

Popović, P. (2021). *Status quo* država: univerzalno primjenjiva ili povijesno kontingentna kategorija? *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 18(1), 257-278. <https://doi.org/10.20901/an.18.11>